

PAKET-ARANŽMAN I POTPOMOGNUTI PUTNI ARANŽMAN

Ivan Tot, mag. iur., univ. spec. oec., asistent
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 338.482::061.1EU
Ur.: 23. prosinca 2014.
Pr.: 25. veljače 2015.
Pregledni znanstveni rad

Sažetak

U redovnoj zakonodavnoj proceduri pred Europskim parlamentom i Vijećem nalazi se i prijedlog Europske komisije za usvajanjem nove Direktive kojom bi se uređenje ugovora o organiziranju putovanja uskladilo sa suvremenim razvojem tržišta organiziranih putovanja, a posebno regulirali razni oblici kombinacija usluga putovanja koje se danas nude putnicima, pogotovo elektroničkim putem, a koji su po sadržaju pruženih usluga istovjetni ili usporedivi s uslugama putovanja koje se pružaju u klasičnom unaprijed pripremljenim paket-aranžmanom. Predmetom rada su odredbe prijedloga te direktive kojima se uređuje predmetno polje primjene buduće Direktive, odnosno novine koje u pogledu pojma „paket-aranžman“ donose prijedlog Europske komisije i amandmani Europskog parlamenta te analiza novog predloženog pojma „potpomognuti putni aranžman.“ Rad se također kritički osvrće i na metodu ciljane maksimalne harmonizacije kao novi predloženi intenzitet harmonizacije. Zaključuje se da je, unatoč dobrodošlom aktualiziranju zastarjelog teksta Direktive o paket-aranžmanima s potrebama tržišta, predloženi tekst nove Direktive opterećen tehničkim i složenim definicijama koje bi mogle dovesti do znatnih poteškoća u njihovom transponiranju u odredbe nacionalnih prava država članica.

Ključne riječi: *paket-aranžman, potpomognuti putni aranžman, dinamični paket-aranžmani, Direktiva 90/314/EEZ.*

1. UVOD

U razdoblju od više od dvadeset godina, otkada je u okviru Europske unije usvojena i državama članicama upućena Direktiva Vijeća 90/314/EEZ od 13. lipnja 1990. o putovanjima, odmorima i kružnim putovanjima u paket-aranžmanima¹ pa do danas, posebno zahvaljujući razvoju interneta, znatno se promijenio način na koji putnici pribavljaju usluge putovanja. Pored klasičnih unaprijed pripremljenih paket-aranžmana pokrivenih odredbama Direktive 90/314/EEZ, putnicima se danas na tržištu

¹ Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours, OJ L 158, 23.6.1990. (dalje u tekstu: Direktiva; ponegdje i: Direktiva 90/314/EEZ).

nude i brojne druge kombinacije usluga putovanja, koje su po sadržaju istovjetne ili u većoj mjeri usporedive s uslugama putovanja u unaprijed pripremljenom paket-aranžmanu, a koje ne ulaze u polje primjene Direktive. Uz to što su odredbe Direktive zastarjele i neodgovarajuće s obzirom na razvoj tržišta, one su u određenoj mjeri i neprecizne te sadržavaju pravne praznine koje opravdavaju daljnju legislativnu intervenciju u području organiziranih putovanja. Kako je Direktiva kao direktiva minimalne harmonizacije ostavila na diskreciju državama članicama Europske unije da nacionalnim pravom urede brojna pitanja iz polja primjene Direktive, postoji i znatna neujednačenost u nacionalnim zakonodavstvima u pogledu razine zaštite putnika u ugovorima o organiziranju putovanja. S obzirom na opseg izmjena koje bi trebalo učiniti u odredbama Direktive kako bi se ona uskladila s današnjim potrebama, umjesto izmjena i dopuna postojeće Direktive, Europska komisija pripremila je prijedlog nove direktive koja bi trebala zamijeniti i staviti izvan snage Direktivu 90/314/EEZ.² Komisijin prijedlog upućen je u redovnu zakonodavnu proceduru u srpnju 2013. godine, a u ožujku 2014. godine nakon prvog čitanja uz izmjene je prihvatio Europski parlament,³ te se usvajanje nove direktive očekuje tijekom 2015. godine.

U radu se analiziraju odredbe Prijedloga Direktive radi utvrđivanja novina koje on donosi u odnosu na aktualno uređenje. Rad se posebno bavi odredbama Prijedloga Direktive kojima se uređuje predmetno polje primjene nove direktive (čl. 1. – 3.), odnosno pojmovnim određenjem paket-aranžmana i potpomognutog putnog aranžmana. Radi boljeg razumijevanja novina koje Prijedlog Direktive donosi, u radu je dan opsežniji prikaz odredaba Direktive 90/314/EEZ, odredaba nacionalnih prava država članica te stajališta izraženih u presudama Europskog suda. Pri analizi odredaba nacionalnih propisa kojima su države članice transponirale odredbe Direktive 90/314/EEZ, posebno se prikazuju rješenja prihvaćena u hrvatskom i njemačkom pravu te pravu Ujedinjenog Kraljevstva.⁴

2 Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o putovanjima u paket-aranžmanima i potpomognutim putnim aranžmanima, o izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2011/83/EU te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 90/314/EEZ (*Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on package travel and assisted travel arrangements, amending Regulation (EC) No 2006/2004, Directive 2011/83/EU and repealing Council Directive 90/314/EEC*), COM(2013) 512 final - 2013/0246 (COD), 9.7.2013., dostupno na: <http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/com_2013_512_en.pdf>, 25. listopada 2014. (dalje u tekstu: Prijedlog Direktive).

3 Rezolucija Europskog parlamenta od 12. ožujka 2014. o prijedlogu Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o paket-aranžmanima i potpomognutim putnim aranžmanima, o izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2011/83/EU te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 90/314/EEZ (*European Parliament legislative resolution of 12 March 2014 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on package travel and assisted travel arrangements, amending Regulation (EC) No 2006/2004, Directive 2011/83/EU and repealing Council Directive 90/314/EEC*), COM(2013)0512 – C7-0215/2013 – 2013/0246(COD), 12.3.2014., dostupno na: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?jsessionid=536B30ED9D8D09384833E8F91F6DF1BD.node1?pubRef=-//EP//TEXT%20TA%20P7-TA-2014-0222%200%20DOC%20XML%20V0//en>>, 25. listopada 2014. (dalje u tekstu: Rezolucija Europskog parlamenta).

4 O načinima na koji su odredbe Direktive 90/314/EEZ transponirane u nacionalna prava država

Predmetom rada nisu odredbe Prijedloga Direktiva kojima se uređuju obveze obavještanja i sadržaj ugovora o putovanju u paket-aranžmanu (čl. 4. – 6.), izmjene ugovora prije početka korištenja paket-aranžmana (čl. 7. – 10.), odgovornost organizatora putovanja za ispunjenje usluga putovanja uključenih u paket-aranžman (čl. 11. – 14.), te zaštita u slučaju insolventnosti (čl. 15. i 16.).⁵

Pri istraživanju usporedno su korištene službene inačice Prijedloga Direktive i Direktive 94/314/EEZ na engleskom, njemačkom i hrvatskom jeziku. Pojmovi iz navedenih izvora navode su u radu onako kako su oni prevedeni u službenoj inačici izvora na hrvatskom jeziku, s time da se u glavnom tekstu navode i izrazi upotrijebljeni u inačicama na engleskom i njemačkom jeziku, dok se na pojedine nedostatke službenog hrvatskoga prijevoda u pravilu ukazuje u bilješkama.

Rad je strukturiran u šest poglavlja. Nakon prvog uvodnog poglavlja, u drugom se poglavlju rada analizira metoda harmonizacije predložena Prijedlogom Direktive s obzirom na intenzitet željene harmonizacije, u poredbi s metodom harmonizacije koja je prihvaćena Direktivom 90/314/EEZ. S obzirom na to da u predmetno polje primjene Direktive 90/314/EEZ ulaze prema odredbi čl. 1. Direktive „paket-aranžmani prodani ili ponuđeni na prodaju na području Zajednice“, dok bi se prema čl. 2. st. 1. Prijedloga Direktive buduća direktiva trebala primjenjivati na „paket-aranžmane koje trgovci putnicima nude na prodaju ili im ih prodaju“ te na „potpomognute putne aranžmane“, u trećem poglavlju će se najprije analizirati pojam paket-aranžmana prema Direktivi 90/314/EEZ, propisima država članica donesenih u transponiranju Direktive u nacionalno pravo te stajalištima izraženim u sudskoj praksi Europskog suda, a potom u četvrtom poglavlju rada i pojam paket-aranžmana prema Prijedlogu Direktive. U

članica Europske unije, osim Republike Hrvatske, vidi opsežno u: Schulte-Nölke, H. i Meyer-Schwickerath, L., *Package Travel Directive (90/314/EEC)*, u: Schulte-Nölke, H., Twigg-Flesner, C. i Ebers, M. (ur.), *EC Consumer Law Compendium – The Consumer Acquis and its Transposition in the Member States*, Sellier, München, 2008., str. 108. – 195. Za analizu odredaba Direktive 90/314/EEZ koje se odnose na zaštitu od insolventnosti, presuda Europskog suda u kojima su dana tumačenja tih odredaba, te detaljnu analizu rješenja prihvaćenih u nacionalnom pravima država članica pri transponiranju tih odredaba vidi i: *Report on the Implementation of Directive 90/314/EEC on Package Travel and Holiday Tours in the Domestic Legislation of EC Member States*, SEC(1999) 1800 final, 19.11.1999., dostupno na: <http://ec.europa.eu/consumers/archive/cons_int/safe_shop/pack_trav/pack_trav02_en.pdf>, 20. listopada 2014., str. 12. – 39. O odredbama Direktive 90/314/EEZ i načinu na koji su one transponirane u hrvatsko pravo vidi: Gorenc, V. i Pešutić, A., *Razgraničenje organizatora i posrednika putovanja*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 56, Posebni broj/2006, str. 17. – 44.; Petrović, S., *Ugovor o organiziranju putovanja*, u: Kuzmić, M. i Šumelj, A. (ur.), *Novi Zakon o obveznim odnosima*, Inženjerski biro, Zagreb, 2005., str. 185. – 207.; Petrović, S. i Tepeš, N., *Materijalnopравни i međunarodnoprivatnopravni aspekti ugovora o organiziranju putovanja*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 55, br. 6/2005, str. 1497. – 1542.; Pošćić, A., *Koje novosti donosi novi ZOO glede ugovora o organiziranju putovanja*, *Pravo i porezi*, br. 5/2006, str. 42. – 49.; Radončić, Dž., *Analiza transpozicije Direktive 90/314 u zakonodavstva Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i Republike Srbije*, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, vol. 5, br. 8/2008, str. 235. – 264.

5 O tim odredbama vidi više u: Keiler, S., *Der Vorschlag für eine Richtlinie über Pauschal- und Bausteinreisen im Lichte einer möglichen Vollharmonisierung*, *Ecolex*, br. 4/2014, str. 390. – 392.

petom poglavlju bit će riječ o pojmu potpomognutih putnih aranžmana kao novini koju Prijedlog Direktive uvodi u predmetno polje primjene buduće direktive. Zaključne napomene iznesene su u posljednjem, šestom poglavlju rada.

2. PROMJENA INTENZITETA HARMONIZACIJE – OD MINIMALNE DO CILJANE MAKSIMALNE HARMONIZACIJE

Bitno je uvodno ukazati na jednu od ključnih razlika Direktive 90/314/EEZ i Prijedloga Direktive, a koja se odnosi na obveze država članica u pogledu načina transponiranja direktive u nacionalno pravo. Naime, direktive Europske unije mogu se prema intenzitetu harmonizacije podijeliti na direktive minimalne harmonizacije, direktive maksimalne harmonizacije i direktive ciljane maksimalne harmonizacije.⁶ Direktiva minimalne harmonizacije je direktiva koja državama članicama ostavlja slobodu da u nacionalnom pravu radi ostvarenja cilja direktive predvide rješenja koja mogu biti i stroža u odnosu na minimalne zahtjeve postavljene direktivom. Nasuprot tome, direktiva maksimalne harmonizacije ne dopušta državama članicama da na području koje ulazi u polje primjene direktive zadrže postojeće ili usvoje nove odredbe u nacionalnome pravu kojima bi se odstupalo od odredaba direktive. Direktive ciljane maksimalne harmonizacije ili ciljane potpune harmonizacije su one koje u pravilu državama članicama ne dopuštaju da nacionalnim pravom odstupe od odredaba direktive, ali za pojedina pitanja dopuštaju i izuzetke u vidu klauzula minimalne harmonizacije.

Direktiva 90/314/EEZ jest direktiva minimalne harmonizacije, a što izrijeком proizlazi iz odredbe čl. 8. Direktive prema kojoj države članice mogu radi zaštite potrošača u području na koje se odnosi Direktiva donijeti ili zadržati strože propise. Slične odredbe nema u tekstu Prijedloga Direktive prema kojemu će nova direktiva biti direktiva ciljane maksimalne harmonizacije.⁷ Naime, prema pripremnim materijalima koji prate Prijedlog Direktive, sve se odredbe nove direktive temelje na metodi maksimalne harmonizacije, osim odredbe čl. 12. st. 6. koja se odnosi na minimalne rokove zastare te odredaba čl. 15. i 16. koje uređuju zaštitu u slučaju insolventnosti, a koje predstavljaju klauzule minimalne harmonizacije kojima se državama članicama dopušta da nacionalnim pravom predvide i stroža rješenja.⁸ Na žalost, u samom

6 O podjelama direktiva prema intenzitetu harmonizacije vidi i u: Josipović, T., Izazovi harmonizacije građanskog prava putem direktiva, u: Forum za građansko pravo za jugoistočnu Evropu, Izbor radova i analiza – Prva regionalna konferencija, Cavtat, 2010. – Knjiga I., GTZ, Beograd, 2010., str. 291.; Miščenić, E., Usklađivanje prava zaštite potrošača u Republici Hrvatskoj, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Republike Hrvatske, vol. 4, br. 1/2013, str. 152. – 153.; Sefton-Green, R., Multiculturalism, Europhilia and harmonization: harmony or disharmony?, Utrecht Law Review, vol. 6, br. 3/2010, str. 50. – 51.

7 Slično ističu i: Schuster-Wolf, C. i Karsten, J., Entwicklungen im EU-Passagierrecht 2013-2014, Verbraucher und Recht, br. 5/2014, str. 172.

8 *Commission Staff Working Document, Impact Assessment, Accompanying the document on package travel and assisted travel arrangements, amending Regulation (EC) No 2006/2004, Directive 2011/83/EU and repealing Council Directive 90/314/EEC*, SWD(2013) 263 final, 9.7.2013., dostupno na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2013:0263:FIN:EN:PDF>>, 20. listopada 2014. (dalje u tekstu: Procjena učinaka), str. 29.

tekstu Prijedloga Direktive nedostaje odredba iz koje bi izričito proizlazilo da države članice ne mogu usvojiti u nacionalnom pravu odredbe koje bi bile strože od onih koje će biti predviđene novom direktivom, pa bi analiza odredaba buduće direktive bez konzultiranja s pripremnim materijalima priloženim uz Prijedlog Direktive mogla izazvati dvojbe o željenom intenzitetu harmonizacije.⁹ Ipak, u konačnom tekstu buduće direktive vjerojatno će postojati i izričita odredba iz koje će biti razvidno da je buduća direktiva, direktiva maksimalne harmonizacije, s obzirom na to da je Europski parlament u tom smjeru predložio amandman na Prijedlog Direktive. Njime se predlaže uvrštenje u tekst buduće direktive novoga čl. 1.a prema kojemu države članice ne bi bile ovlaštene zadržati ni usvojiti u nacionalnom pravu odredbe kojima bi se odstupalo od odredaba buduće direktive, neovisno o tome jesu li takve odredbe nacionalnog prava blaže ili strože u odnosu na odredbe buduće direktive.¹⁰

3. POJAM „PAKET-ARANŽMAN“ PREMA DIREKTIVI 90/314/EEZ, NACIONALNOM PRAVU DRŽAVA ČLANICA I PRESUDAMA EUROPSKOG SUDA

Kako bi se mogle bolje razumjeti Prijedlogom Direktive predložene novine u pogledu pojma „paket-aranžmana“, potrebno je prethodno analizirati definiciju pojma „paket-aranžman“ sadržanu u aktualnoj Direktivi 90/314/EEZ, što se čini u prvom odjeljku ovog poglavlja, ali i transponiranje te definicije u odredbe nacionalnih prava država članica te tumačenja te definicije koja je dao Europski sud u svojim presudama, a što se čini u drugom i trećem odjeljku ovoga poglavlja.

3.1. Pojam „paket-aranžman“ prema Direktivi 90/314/EEZ

Odredbom čl. 2. st. 1. t. 1. Direktive 90/314/EEZ, paket-aranžman (engl. *package*; njem. *Pauschalreise*) definiran je kao „unaprijed utvrđena kombinacija“ najmanje dvije pojedinačne usluge, „ako se one prodaju ili nude na prodaju po cijeni koja uključuje razne usluge koje se pružaju u vremenu dužem od dvadeset četiri sata ili uključuju smještaj i noćenje“, a riječ je o uslugama prijevoza, smještaja i „ostalim turističkim uslugama koje nisu pomoćne prijevozne ili smještajne usluge, a predstavljaju znatan dio paket-aranžmana.“

Strogim gramatičkim tumačenjem, iz navedene odredbe Direktive proizlazi da se pod pojmom paket-aranžmana podrazumijeva samo takva kombinacija usluga:

1. koja je unaprijed utvrđena (engl. *pre-arranged*; njem. *im voraus festgelegte*),
2. koja uključuje najmanje dvije različite usluge navedene u Direktivi,
3. koja uključuje usluge koje se prodaju za jednu ukupnu, paušalnu cijenu (engl. *inclusive price*; njem. *Gesamtpreis*),
4. koja uključuje usluge koje se pružaju u razdoblju dužem od dvadeset i

9 U tom smislu kritičan je prema Prijedlogu Direktive i Keiler koji je također stava da je nova direktiva po intenzitetu direktiva ciljane maksimalne harmonizacije, o čemu više vidi u: Keiler, S., op. cit. u bilj. 5, str. 388. – 389.

10 Rezolucija Europskog parlamenta (bilj. 3), amandman br. 32.

četiri sata, odnosno i kraćem razdoblju ako kombinacija uključuje uslugu smještaja s noćenjem i

5. u kojoj se ostale turističke usluge koje nisu usluge prijevoza i smještaja mogu kombinirati pod uvjetima:
  - da te usluge nisu popratne usluge uz prijevoz ili smještaj i
  - da te usluge predstavljaju znatan dio (engl. *significant proportion*; njem. *beträchtlichen Teil*) paket-aranžmana.

3.2. Transponiranje definicije pojma „paket-aranžman“ u odredbe nacionalnih prava država članica

Dio država članica je citiranu definiciju paket-aranžmana doslovno prenio u odgovarajuću odredbu nacionalnog prava, dok su pojedine države definiciju paket-aranžmana transponirale uz znatna odstupanja.¹¹

Odstupanja u nacionalnom pravu većinom imaju za posljedicu proširenje polja primjene Direktive, odnosno širenje definicije pojma paket-aranžmana u nacionalnom pravu u odnosu na definiciju tog pojma sadržanu u Direktivi. Pojedine države članice su izostavile uvjet da se paket-aranžmanom smatraju samo kombinacije usluga koje se pružaju u razdoblju dužem od dvadeset i četiri sata.¹² Druga vrsta čestog odstupanja odnosi se na izostavljanje uvjeta da turističke usluge različite od prijevoza ili smještaja moraju predstavljati znatan dio paket-aranžmana.¹³

Pojedine države članice unijele su u svoje nacionalno pravo definiciju paket-aranžmana koja je istovjetna onoj iz Direktive, ali su pojam paket-aranžmana dodatnim odredbama proširili ili detaljnije specificirali. Primjerice, u Ujedinjenom Kraljevstvu definicija paket-aranžmana istovjetna je onoj iz Direktive, ali je dodatno istaknuto kako činjenica da je kombinacija usluga sastavljena na zahtjev potrošača i u skladu s njegovim specifičnim zahtjevima ne znači sama po sebi da kombinacija nije unaprijed utvrđena.¹⁴

Za razliku od država članica koje izričito definiraju pojam paket-aranžmana, u njemačkom Građanskom zakoniku nema takve definicije, već se pri definiranju ugovora o putovanju navodi kako je obveza organizatora putovanja pružiti putniku ukupnost usluga putovanja, pri čemu se ne navode izričito usluge koje se mogu kombinirati.¹⁵ Donekle slično rješenju iz njemačkoga prava je i ono koje je u hrvatskom

11 Opsežno o odredbama nacionalnih prava država članica kojima se definira pojam paket-aranžmana vidi: Schulte-Nölke, H. et al., op. cit. u bilj. 4, str. 127. – 131.

12 Stoga se u austrijskom, finskom, njemačkom i poljskom pravu paket-aranžmanom smatraju i one kombinacije usluga koje se pružaju u vremenu kraćem od dvadeset i četiri sata (Schulte-Nölke, H. et al., op. cit. u bilj. 4, str. 130.).

13 Za takvo rješenje opredijelilo se litavsko, mađarsko, njemačko i poljsko pravo (ibid.). U hrvatskom pravu istovjetno rješenje proizlazi iz čl. 881. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (NN br. 35/05., 41/08. i 125/11.; dalje u tekstu: ZOO), gdje se u okviru definicije pojma paket-aranžman govori samo o „drugim turističkim uslugama“ bez navođenja da te usluge moraju predstavljati znatan dio paket-aranžmana.

14 Čl. 2. st. 1. *Package Travel, Package Holidays and Package Tours Regulations 1992*, SI br. 3288/92., 1648/95. i 1208/98. (dalje u tekstu: UK Package Travel Regulations).

15 § 651.a st. 1. njemačkog Građanskog zakonika (*Bürgerliches Gesetzbuch* u inačici od 2. siječnja

pravu sadržano u odredbi čl. 881. st. 1. ZOO-a, koje pri definiranju primarnih obveza ugovornih strana iz ugovora o organiziranju putovanja opisuje „paket-aranžman“ kao „najmanje dvije usluge koje se sastoje od prijevoza, smještaja ili drugih turističkih usluga što čine cjelinu i koje se pružaju u vremenu dužem od 24 sata ili uključuju barem jedno noćenje“. ZOO ne govori o „unaprijed utvrđenoj“ kombinaciji usluga, ali se taj element definicije iz Direktive pojavljuje u hrvatskom pravu u definiciji pojma „paket aranžman (paušalno putovanje)“ danoj u Zakonu o pružanju usluga u turizmu.¹⁶

Hrvatsko pravo nije usamljeno u pogledu situacije da su u različitim propisima nacionalnog prava dane definicije pojma paket-aranžmana koje su međusobno neusklađene. Naime, neusklađenost definicija zamjetna je i u njemačkom¹⁷ i u austrijskom pravu.¹⁸

3.3. Tumačenje pojma „paket-aranžman“ u presudama Europskog suda

O pojedinim elementima definicije pojma paket-aranžmana imao se prilike izjasniti i Europski sud.

Prema tumačenju Europskog suda u predmetu *Rechberger*,¹⁹ da bi bilo riječ o paket-aranžmanu dovoljno je da postoji kombinacija najmanje dvije od u Direktivi navedenih usluga i da se ona prodaje ili nudi za jednu ukupnu cijenu.²⁰ Naknada koju se putnik ugovorom obvezuje platiti za takvu kombinaciju, kao i odnos visine te naknade prema vrijednosti kombinacije usluga i vrijednosti pojedinačnih usluga sadržanih u kombinaciji nisu relevantni za ocjenu je li kombinacija usluga paket-aranžman ili nije.²¹ Ni okolnost nudi li se paket-aranžman određenom potrošaču ili neodređenom broju potrošača nije odlučna za kvalifikaciju opisane kombinacije usluga kao paket-aranžmana.²²

-
- 2002., BGBl I br. 2/02., s posljednjom izmjenom od 22. srpnja 2014., BGBl I br. 35/14.; dalje u tekstu: BGB).
- 16 Čl. 5. st. 1. al. 3. Zakona o pružanju usluga u turizmu (NN br. 68/07., 88/10., 30/14. i 89/14.; dalje u tekstu: ZPUT) glasi: „Paket aranžman (paušalno putovanje) jest unaprijed utvrđena kombinacija od najmanje dvije pojedinačne usluge koje se sastoje od prijevoza, smještaja ili drugih turističkih i ugostiteljskih usluga što čine cjelinu, a pružaju u vremenu dužem od 24 sata ili uključuju barem jedno noćenje, te se prodaju po ukupnoj unaprijed utvrđenoj (paušalnoj) cijeni.“
- 17 § 651.a BGB-a primjenjuje se i na one kombinacije usluga koje se pružaju u razdoblju kraćem od dvadeset i četiri sata i koje ne uključuju uslugu smještaja s noćenjem, dok se § 651.k st. 6. BGB-a primjenjuje samo na one kombinacije usluga koje se pružaju u razdoblju dužem od dvadeset i četiri sata ili kraćem pod uvjetom da uključuju uslugu smještaja s noćenjem.
- 18 U dva austrijska propisa definicija paket aranžmana istovjetna je onoj iz Direktive, dok treći propis sadrži definiciju pojma paket aranžmana iz koje je izostavljen uvjet o najkraćem trajanju pružanja usluga sadržanih u kombinaciji (Schulte-Nölke, H. et al., op. cit. u bilj. 4, str. 129.).
- 19 Presuda Europskog suda od 15. lipnja 1999., u predmetu C-140/97, Walter Rechberger, Renate Greindl, Hermann Hoffmeister i drugi protiv Republike Austrije, European Court Reports, I-03499, 1999. (dalje u tekstu: *Rechberger*).
- 20 *Rechberger*, § 29.
- 21 *Rechberger*, § 30.
- 22 *Rechberger*, § 31.

S obzirom na to da Direktiva predviđa samo minimalno trajanje putovanja kao element definicije paket-aranžmana, prema tumačenju Europskog suda u predmetu *AFS Finland*,²³ dužina trajanja putovanja također nije odlučni element definicije paket-aranžmana pod uvjetom da se on odnosi na putovanje duže od dvadeset i četiri sata.²⁴

Europski sud je u predmetu *AFS Finland* protumačio i što se smatra smještajem u smislu odredbe čl. 2. st. 1. t. 1. Direktive. Prema stajalištu Europskog suda, sami po sebi za pojam smještaja nisu relevantni tip smještaja, trajanje smještaja, a ni okolnost je li smještaj naplatan ili besplatan. Međutim, besplatno ugošćivanje studenata u okviru programa studentske razmjene u obiteljskom domu tijekom dužeg razdoblja ne može se smatrati smještajem u smislu Direktive.²⁵

Vezano na pojam „ostalih turističkih usluga“ u smislu odredbe čl. 2. st. 1. t. 1. Direktive, Europski sud je izrazio u predmetu *AFS Finland* mišljenje da se odabir obrazovne ustanove organizatora programa studentske razmjene ne može smatrati turističkom uslugom jer mu je svrha obrazovanje studenata.²⁶ Odabir obitelji kod koje će se student biti smješten tijekom boravka u inozemstvu smatra se samo popratnom uslugom pa stoga ni takva usluga ne ulazi u pojam „ostalih turističkih usluga“.²⁷ Europski sud istaknuo je i da sve i kad bi se priprema dokumentacije potrebne za boravak u drugoj državi i pripremni tečajevi prije odlaska mogli smatrati „ostalim turističkim uslugama“, relevantno pitanje je predstavljaju li oni ili ne „znatan dio“ paket-aranžmana.²⁸

U spojenim predmetima *Pammer i Hotel Alpenhof*,²⁹ Europski sud potvrdio je da i organizirana brodska krstarenja ulaze u pojam paket-aranžmana, s obzirom na to da takav tip putovanja uključuje pored prijevoza i smještaj te da uobičajeno traje duže od dvadeset i četiri sata.³⁰

Posebne nedoumice u praksi izazvao je izraz „unaprijed utvrđena kombinacija“ (engl. *pre-arranged combination*; njem. *im voraus festgelegte Verbindung*), upotrijebljen u odredbi čl. 2. st. 1. t. 1. Direktive. Naime, iz toga izraza nije sasvim jasno obuhvaća li pojam paket-aranžmana samo paket-aranžmane koje je samostalno pripremio organizator putovanja prije sklapanja ugovora s putnikom ili su u taj pojam uključeni i paket-aranžmani koje je organizator putovanja pripremio na zahtjev i prema specifikacijama putnika. Kao što je već ranije navedeno,³¹ u Ujedinjenom Kraljevstvu pojam paket-aranžmana izričito je proširen i na one kombinacije usluga koje je

23 Presuda Europskog suda od 11. veljače 1999., u predmetu C-237/97, *AFS Intercultural Programs Finland ry*, European Court Reports, I-00825, 1999. (dalje u tekstu: *AFS Finland*), § 27.

24 *AFS Finland*, § 27.

25 *AFS Finland*, § 28.

26 *AFS Finland*, § 30.

27 *AFS Finland*, § 31.

28 *AFS Finland*, § 32.

29 Presuda Europskog suda od 7. prosinca 2010., u spojenim predmetima C-585/08, *Pammer protiv Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG*, i C-144/09, *Hotel Alpenhof GesmbH protiv Olivera Hellera*, European Court Reports, I-12527, 2010. (dalje u tekstu: *Pammer i Hotel Alpenhof*).

30 *Pammer i Hotel Alpenhof*, § 45.

31 *Supra* u bilj. 14 i tekstu koji je vezan uz tu bilješku.

organizator pripremio na zahtjev i prema specifikacijama putnika, no s druge strane se tradicionalno, primjerice, u Češkoj i Njemačkoj, takve kombinacije usluga ne smatraju paket-aranžmanom.³² Sumnju je otklonio Europski sud u predmetu *Club Tour*³³ u kojemu je zauzeo stajalište da u polje primjene Direktive ulaze i paket-aranžmani koje je organizator putovanja pripremio na zahtjev i prema specifikacijama putnika ili određene skupine putnika.³⁴ Štoviše, Europski sud je istaknuo i da se izraz „unaprijed utvrđena kombinacija“ treba tumačiti na način da obuhvaća i one kombinacije usluga koje su zajednički sastavili organizator putovanja i putnik najkasnije u vrijeme sklapanja ugovora o organiziranju putovanja,³⁵ a ne nužno unaprijed, odnosno u nekom ranijem stadiju pregovora. Ekstenzivno tumačenje izraza „unaprijed utvrđena kombinacija“ koje je dao Europski sud, podvodeći pod pojam paket-aranžmana i one kombinacije usluga koje nisu sastavljene unaprijed i koje se ne nude putnicima kao finalni proizvod, učinilo je izraz „unaprijed utvrđena“ opsoletnim te se taj izraz više ne bi trebalo smatrati sastavnim elementom definicije paket-aranžmana.

Međutim, i nakon presude Europskog suda u predmetu *Club Tour*, ostalo je upitno jesu li pod pojmom paket-aranžmana obuhvaćeni tzv. dinamični paket-aranžmani,³⁶ kod kojih putnik odlučuje koje će usluge putovanja biti uključene u paket-aranžman. Dinamični paket-aranžmani dijele se prema broju trgovaca koju sudjeluju u njihovu organiziranju na *one-trader* paket-aranžmane (eng. *one-trader packages*; njem. *von einem einzigen Veranstalter angebotene individuelle Pauschalreisen*) i na *multi-trader* putne aranžmane (engl. *multi-trader travel arrangements*; njem. *Reisearrangements mehrerer Anbieter*).³⁷ Za *one-trader* paket-aranžmane karakteristično je da putnik prilagođava sadržaj putovanja svojim potrebama slobodno odabirući pri rezervaciji pojedine usluge putovanja, pri čemu se odabrane i kombinirane usluge putovanja prodaju putniku na način koji je tipičan za paket-aranžmane, odnosno kao cjelina, u okviru jednoga ugovora o organiziranju putovanja, po unaprijed utvrđenoj ukupnoj cijeni.³⁸ Za *multi-trader* putne aranžmane karakteristično je da u njihovu organiziranju sudjeluje više trgovaca, pri čemu se može raditi o *multi-trader* paket-aranžmanu (engl. *multi-trader packages*; njem. *von mehreren Veranstaltern zusammengestellte individuelle Pauschalreisen*) ili o *multi-trader* potpomognutom putnom aranžmanu (engl. *multi-trader assisted travel arrangements*; njem. *Bausteinreisen mehrerer*

32 Schulte-Nölke, H. et al., op. cit. u bilj. 4, str. 130.

33 Presuda Europskog suda od 30. travnja 2002., u predmetu C-400/00, *Club Tour*, *Viagens e Turismo SA protiv Alberta Carlosa Lobo Gonçalves Garrido*, *European Court Reports*, I-04051, 2002. (dalje u tekstu: *Club Tour*).

34 *Club Tour*, § 16.

35 *Club Tour*, § 20.

36 O pojmu dinamičnih paket-aranžmana (engl. *dynamic packages*; njem. *dynamische Pauschalreisen*) vidi više u studiji: *Study on Consumer Detriment in the Area of Dynamic Packages*, London Economics, 2009., dostupno na: <<http://londoneconomics.co.uk/blog/publication/study-on-consumer-detriment-in-the-area-of-dynamic-packages/>>, 18. listopada 2014., str. 4. i 5. Dinamični paket-aranžmani nazivaju se još i kombiniranim putnim aranžmanima (engl. *combined travel arrangements*; njem. *kombinierte Reisearrangements*) ili *tailor-made* paket-aranžmanima; prema: Procjena učinaka (bilj. 8), str. 6.

37 Procjena učinaka (bilj. 8), str. 6.

38 Ibid.

Anbieter).³⁹ *Multi-trader* paket-aranžmani imaju pojedina, no ne i sva obilježja tipična za klasične paket-aranžmane, npr. usluge putovanja kombiniraju se u okviru istoga postupka rezervacije, ali se ne prodaju po ukupnoj paušalnoj cijeni ili se ne prodaju u okviru istoga ugovora.⁴⁰ Kod *multi-trader* potpomognutih putnih aranžmana riječ je o takvim kombinacijama usluga putovanja gdje jedan trgovac na ciljani način potiče nabavu usluga putovanja od drugog trgovca, bilo na jedinstvenom prodajnom mjestu bilo putem povezanih postupaka rezervacije na internetu, pri čemu se za odabrane usluge putovanja zaključuju zasebni ugovori, a tako organizirano putovanje ne sadrži elemente tipične za paket-aranžmane.⁴¹

Prema stajalištu Komisije izraženom u pripremnim materijalima priloženim uz Prijedlog Direktive, nejasno je jesu li pojmom paket-aranžmana iz odredbe čl. 2. st. 1. t. 1. Direktive 90/314/EEZ obuhvaćeni i *one-trader* paket-aranžmani koji se prodaju putem interneta.⁴² Iako se presuda Europskog suda u predmetu *Club Tour* odnosila na slučaj da je ugovor o organiziranju putovanja sklopljen u poslovnici turističke agencije, autor drži da bi u svjetlu te presude, kao i u svjetlu presuda u predmetima *Rechberger* i *AFS Finland*, i *one-trader* paket-aranžmani koji se nude putem interneta svakako ulazili u pojam paket-aranžmana u smislu Direktive. S druge strane, razvidno je da *multi-trader* paket i potpomognuti putni aranžmani ne bi bili obuhvaćeni pojmom paket-aranžmana u smislu Direktive, s obzirom na to da takvim kombinacijama usluga putovanja nedostaju sva obilježja koja su tipična za paket-aranžmane.

4. POJAM „PAKET-ARANŽMAN“ PREMA PRIJEDLOGU DIREKTIVE

Prijedlog Direktive donosi znatne promjene u pogledu pojma paket-aranžmana. Prema odredbi čl. 3. st. 2. Prijedloga Direktive, „paket-aranžman“ je „kombinacija najmanje dviju vrsta usluga putovanja u svrhu istog putovanja ili odmora“, ako takva kombinacija usluga ispunjava jedan od dva u toj odredbi navedena uvjeta:

- a. da je tu kombinaciju usluga putovanja pripremio jedan trgovac prije nego što je sklopljen ugovor o svim uslugama putovanja, uključujući i na zahtjev putnika ili u skladu s putnikovim odabirom,⁴³ ili
- b. da se ta kombinacija usluga putovanja, neovisno o tome jesu li s pojedinim pružateljima usluga putovanja sklopljeni zasebni ugovori:⁴⁴
  - i. kupuje na jednom prodajnom mjestu u okviru istoga postupka rezervacije, ili se
  - ii. nudi ili naplaćuje po jedinstvenoj ili ukupnoj cijeni, ili se
  - iii. oglašava ili prodaje pod nazivom „paket-aranžman“ ili pod sličnim nazivom, ili se

39 Ibid.

40 Ibid.

41 Ibid., str. 7.

42 Ibid., str. 13.

43 Čl. 3. st. 2. t. a) Prijedloga Direktive.

44 Čl. 3. st. 2. t. b) Prijedloga Direktive.

- iv. sastavlja nakon sklapanja ugovora kojim je trgovac ovlastio putnika da odabere usluge putovanja između raznih vrsta usluga putovanja, ili se
- v. kupuje od različitih trgovaca putem povezanih postupaka *online* rezerviranja u kojima se ime putnika ili podaci potrebni da bi se izvršila rezervacija prenose od jednog do drugog trgovca najkasnije u vrijeme potvrde rezervacije prve usluge.

Novom definicijom paket-aranžmana, uvažavajući tumačenje Europskog suda u predmetu *Club Tour*, izrijeком su obuhvaćeni i paket-aranžmani koje je organizator putovanja pripremio na zahtjev i prema specifikacijama putnika. Iz definicije je izostavljen izraz „unaprijed utvrđena kombinacija“, pa stoga više nema dvojbe da u pojam paket-aranžmana ulaze i klasični, unaprijed pripremljeni paket-aranžmani i *one-trader* dinamični paket-aranžmani kod kojih putnik prilagođava sadržaj paket-aranžmana svojim potrebama (iznad pod a.). Od ostalih vrsta dinamičnih paket-aranžmana, novom definicijom paket-aranžmana obuhvaćeni su i *multi-trader* paket-aranžmani u čijem pripremanju sudjeluje više trgovaca (iznad pod b.), ali ne i *multi-trader* potpomognuti putni aranžmani.

Ne bi smjelo više biti ni dvojbi glede toga odnosi li se pojam paket-aranžmana samo na ugovore sklopljene u poslovnici ili i na ugovore sklopljene putem interneta, s obzirom na to da odredba t. 8. preambule Prijedloga Direktive izrijeком navodi da se istovjetna načela trebaju primjenjivati neovisno o tome je li rezervacija izvršena u poslovnici turističke agencije ili putem interneta.⁴⁵

Sastavni element definicije paket-aranžmana nije više uvjet da se usluge putovanja uključene u paket-aranžman prodaju po jednoj ukupnoj cijeni.⁴⁶ Naime, iz odredbe čl. 3. st. 2. t. a) Prijedloga Direktive, vidljivo je da je za pojam paket-aranžmana, ako ga priprema jedan trgovac, dovoljno da je riječ o kombinaciji najmanje dviju vrsta usluga putovanja radi istog putovanja te da je ta kombinacija predmet jednoga ugovora o organiziranju putovanja.

U slučaju da u pripremanju kombinacije usluga putovanja sudjeluje više trgovaca, naplaćivanje svih usluga po jednoj ukupnoj cijeni samo je jedan od pet alternativnih pokazatelja da takva kombinacija usluga jest paket-aranžman u smislu Prijedloga Direktive.⁴⁷ Ako se u slučaju *multi-trader* paket-aranžmana usluge putovanja ne bi naplaćivale po jednoj ukupnoj cijeni, to ne bi automatski značilo da takva kombinacija usluga putovanja nije paket-aranžman, već će ona to biti ako je prisutan bar jedan od preostala četiri pokazatelja. Da bi se *multi-trader* paket-aranžmane smatralo paket-aranžmanima u smislu Prijedloga Direktive, irelevantna je okolnost jesu li kombinacija usluga putovanja predmet jednog ili više zasebnih ugovora. S time u vezi

45 Prijedlog Direktive na engleskom jeziku koristi izraz *high street travel agent* sa značenjem poslovnice turističke agencije. Frazem *high street*, kao i sinonim *brick and mortar*, rabe se u engleskom jeziku kako bi se naglasilo da je riječ o transakciji koja se odvija na klasičan način, a ne elektroničkim putem. U ovom se radu u istom smislu rabi izraz „poslovnica“, a što je ujedno i izraz koji je upotrijebljen u službenom prijevodu Prijedloga Direktive na hrvatskom jeziku.

46 Suprotno, Schuster-Wolf i Karsten navode da je paušalna, odnosno ukupna cijena i dalje element definicije paket aranžmana: Schuster-Wolf, C. i Karsten, J., op. cit. u bilj. 7, str. 171.

47 U t. 10. preambule Prijedloga Direktive dodatno je pojašnjeno da pet indikatora iz odredbe čl. 3. st. 2. t. b) Prijedloga Direktive predstavljaju alternativne objektivne kriterije.

valja istaknuti i kako Prijedlog Direktive u odredbi čl. 3. st. 3. sadrži i definiciju pojma „ugovor o putovanju u paket-aranžmanu“, prema kojoj taj pojam obuhvaća i ugovor o paket-aranžmanu u cjelini i sve ugovore koji obuhvaćaju usluge putovanja uključene u kombinaciju kada je ona predmetom više različitih ugovora.

Osim naplaćivanja usluga po jedinstvenoj ili ukupnoj cijeni, drugi alternativni kriterij koji ukazuje na to da je riječ o *multi-trader* paket-aranžmanu je i okolnost da se usluge putovanja kupuju na jednom prodajnom mjestu u okviru istog postupka rezervacije. Pod „jednim prodajnim mjestom“ (engl. *single point of sale*; njem. *eine einzige Vertriebsstelle*)⁴⁸ valja razumjeti i poslovnicu turističke agencije i mrežnu stranicu kojom putnik može rezervirati usluge putovanja. U t. 10. preambule Prijedloga Direktive pojašnjeno je da bi se trebalo smatrati da se usluge putovanja nabavljaju „u okviru istog postupka rezerviranja“ (engl. *within the same booking process*; njem. *innerhalb desselben Buchungsvorgangs*) ako su one odabrane prije negoli je putnik pristao platiti za njih naknadu.⁴⁹

Kombinacija najmanje dvije različite usluge putovanja u čijem pripremanju sudjeluje više trgovaca, a koje se ne naplaćuju po ukupnoj cijeni i koje se ne pribavljaju na jednom prodajnom mjestu u okviru istog postupka rezervacije, prema trećem alternativnom kriteriju bit će paket-aranžmanom ako se takva kombinacija usluga oglašava ili prodaje pod nazivom „paket-aranžman“ ili drugim sličnim nazivom.

Četvrti alternativni kriterij koji upućuje na to da određena kombinacija usluga putovanja jest paket-aranžman je okolnost da se usluge kombiniraju nakon sklapanja ugovora kojim je trgovac ovlastio putnika da odabere usluge putovanja između različitih vrsta usluga putovanja. Ovime su pod pojmom paket-aranžmana, prema t. 18. preambule Prijedloga Direktive, obuhvaćeni i oni paket aranžmani koje se nude u obliku poklon-paketa (engl. *package travel gift box*; njem. *Reise-Geschenkbox*), za koje je karakteristično da se odabir pojedinih usluga putovanja obavlja nakon što je ugovor o organiziranju putovanja već sklopljen.⁵⁰

Konačno, o *multi-trader* paket-aranžmanu bit će riječ, prema petom alternativnom kriteriju, i onda kada se kombinacija usluga putovanja pribavlja od više trgovaca putem povezanih postupaka rezervacije na internetu pod uvjetom da se ime putnika ili podaci koji su potrebni da bi se izvršila rezervacija prenose od jednog do drugog trgovca najkasnije u vrijeme potvrde rezervacije prve usluge. Pod podacima koji su potrebni da bi se izvršila rezervacija treba smatrati podatke o kreditnoj kartici ili druge podatke vezane uz naplatu usluga, no ne i, prema t. 18. preambule Direktive, podatke o odredištu ili terminu putovanja. Amandmanima predloženim od strane Europskog parlamenta, među podatke koji su potrebni da bi se izvršila rezervacija predlaže se primjerično navesti i kontakt detalje te podatke o putovnici.⁵¹ Istim amandmanima

48 U inačici Prijedloga Direktive na hrvatskom jeziku rabi se izraz „jedna prodajna točka.“

49 Prema predloženom amandmanu Europskog parlamenta, navedeno pojašnjenje iz t. 10. preambule Direktive trebalo bi postati sastavnim elementom odredbe čl. 3. st. 2. t. b) i) buduće direktive (Rezolucija Europskog parlamenta (bilj. 3), amandman br. 41).

50 Keiler također odredbu tumači na način da odabir usluga putovanja nakon što je ugovor o organiziranju putovanja već sklopljen ne priječi kvalifikaciju izabrane kombinacije usluga kao paket-aranžmana: Keiler, S., op. cit. u bilj. 5, str. 390.

51 Rezolucija Europskog parlamenta (bilj. 3), amandmani br. 14 i 46.

također je predloženo i produljenje relevantnog vremenskog razdoblja za prijenos tih podataka od jednog do drugog trgovca: dok Prijedlog Direktive predviđa da se prijenos treba izvršiti „najkasnije u vrijeme potvrde rezervacije prve usluge“, amandmanima Europskog parlamenta predlaže se da se prijenos podataka treba izvršiti „najkasnije dvadeset i četiri sata nakon potvrde rezervacije prve usluge.“

Sastavni element definicije paket-aranžmana nije više ni uvjet da se usluge uključene u kombinaciju moraju pružati u razdoblju dužem od dvadeset i četiri sata, odnosno da u kombinaciju mora biti uključena usluga smještaja s noćenjem ako se usluge putovanja pružaju u razdoblju kraćem od navedenog. Prema tome, u pojam paket-aranžmana prema Prijedlogu Direktive ulazi i kombinacija usluga putovanja koje se pružaju u vremenu kraćem od dvadeset i četiri sata. Međutim, iako takve kombinacije usluga putovanja jesu paket-aranžmani, u polje primjene buduće direktive prema odredbi čl. 2. st. 2. t. a) Prijedloga Direktive ulazit će samo oni paket-aranžmani kod kojih kombinacija usluga koje se pružaju u vremenu kraćem od dvadeset i četiri sata uključuje i uslugu smještaja s noćenjem, dok su kombinacije usluga bez smještaja s noćenjem isključene iz polja primjene direktive. Stoga će države članice koje su u transponiranju Direktive 90/314/EEZ pojam paket-aranžmana proširile i na kombinacije usluga putovanja koje se pružaju u razdoblju kraćem od dvadeset i četiri sata a ne uključuju smještaj s noćenjem, usvoji li se nova direktiva s tekstom kako ga je predložila Komisija, morati takve kombinacije usluga putovanja isključiti iz pojma paket-aranžmana jer će nova direktiva prema Prijedlogu Direktive biti direktiva maksimalne harmonizacije pa odstupanja nacionalnim pravom u tom pogledu neće biti moguća. Uključivanje kombinacija usluga putovanja koje se pružaju u vremenski kraćem razdoblju u pojam paket-aranžmana, pozitivno je rješenje jer trajanje usluga putovanja, prema mišljenju autora, ne bi smjelo biti kriterijem razgraničenja na pojmovnoj razini s obzirom na to da su usluge putovanja koje se pružaju u kombinaciji usluga čije je trajanje kraće od dvadeset i četiri sata, po svom sadržaju istovjetne uslugama putovanja koje se pružaju u kombinaciji usluga čije je trajanje duže od dvadeset i četiri sata. Međutim, isključivanje takvih vremenski kraćih paket-aranžmana iz polja primjene Prijedloga Direktive imat će iste učinke koje je do sada imalo izostavljanje takvih kombinacija usluga iz samog pojma paket-aranžmana prema Direktivi 90/314/EEZ, a u pogledu kojeg izostavljanja su u literaturi već upućene opravdane kritike.⁵² S obzirom na navedeno, za nadati se je da će biti prihvaćen amandman Europskog parlamenta kojim bi trebalo biti riješeno pitanje primjene odredaba buduće direktive i na kombinacije usluga putovanja koje se pružaju u razdoblju kraćem od dvadeset i četiri sata, a ne uključuju smještaj s noćenjem. Naime, iako je i Europski parlament dao potporu metodi ciljane maksimalne harmonizacije, predložio je uvrštenje nove t. 19.a preambule buduće direktive koja bi sadržavala odredbu prema kojoj bi države članice bile ovlaštene odredbe buduće direktive primijeniti i na ona područja koja ne bi ulazila u predmetno polje primjene

52 O razlozima zbog kojih bi istovjetni pravni režim trebao vrijediti i za paket-aranžmane kod kojih putovanje traje dulje od dvadeset i četiri sata i za izlete, odnosno kombinacije usluga putovanja koje se pružaju u vremenski kraćem razdoblju opširnije vidi: Gorenc, V. i Pešutić, A., op. cit. u bilj. 4, str. 31. - 33.

buduće direktive, pa tako i na paket-aranžmane koji se pružaju u razdoblju kraćem od dvadeset i četiri sata, a ne uključuju smještaj s noćenjem.⁵³

Prijedlog Direktive sadrži novine i u pogledu usluga putovanja koje se mogu kombinacijom uključiti u paket-aranžman. Prema odredbi čl. 3. st. 1. Prijedloga Direktive, pojam „usluga putovanja“ znači: prijevoz putnika, smještaj koji se ne odnosi na stanovanje, iznajmljivanje automobila ili bilo koju drugu turističku uslugu koja nije popratna usluga uz uslugu prijevoza putnika, smještaja ili iznajmljivanja automobila.

Prva novina jest ta što je iznajmljivanje automobila izrijekom navedeno kao jedna od usluga putovanja. Vodeći se istom logikom kojom se vodila i Europska komisija pri predlaganju ove novine, nužno je istaknuti da bi, pored iznajmljivanja automobila, uslugom putovanja trebalo smatrati i iznajmljivanje skutera, motocikala i drugih prijevoznih sredstava. Primjerice, čest je slučaj da se pri organiziranju putovanja koje uključuje i sportsko-rekreativne aktivnosti poput brdskog biciklizma u kombinaciju pruženih usluga uključuje i najam brdskog bicikla putniku. Poželjno bi bilo, prema mišljenju autora, radi daljnjeg usavršavanja odredaba buduće direktive, usvojiti amandman Europskog parlamenta kojim se predlaže u usluge putovanja pored iznajmljivanja automobila uvrstiti i iznajmljivanje „drugih vozila i drugih prijevoznih sredstava.“⁵⁴

Novina je i izričita odredba da se uslugom putovanja smatra samo ona usluga smještaja koja se ne odnosi na stanovanje. Ova dopuna odraz je ranije u radu opisanih stajališta Europskog suda danih u predmetu *AFS Finland* u vezi s programima razmjene studenata,⁵⁵ a u t. 16. preambule Prijedloga Direktive naglašeno je da se smještajem radi stanovanja smatra i smještaj za potrebe dugotrajnijih tečajeva stranih jezika. Europski parlament je u ovom pogledu predložio amandmane kojima bi polje primjene buduće direktive bilo šire od onoga koje proizlazi iz teksta Prijedloga Direktive. Naime, predlaže da se i usluga smještaja koja se odnosi na stanovanje smatra uslugom putovanja, ali pod uvjetom da je riječ o „smještaju koji očito služi turističkoj svrsi.“⁵⁶

U pogledu „drugih turističkih usluga“ koje nisu popratne usluge uz prijevoz, smještaj ili iznajmljivanje automobila, sastavni element definicije pojma paket-aranžmana nije više uvjet da te usluge moraju predstavljati znatan dio paket-aranžmana. Međutim, paket-aranžmani kod kojih „druga turistička usluga“ ne čini znatan dio paket aranžmana isključeni su odredbom čl. 2. st. 2. t. d) Prijedloga Direktive iz polja primjene buduće direktive. Stoga će i u ovom pogledu države članice koje su ranije u nacionalnom pravu izostavile uvjet o „znatnom dijelu“ paket-aranžmana iz definicije paket-aranžmana, a s obzirom na to da će nova direktiva biti direktiva maksimalne harmonizacije, morati ipak uvrstiti u nacionalno pravo odredbu prema kojoj se odredbe donesene u transponiranju nove direktive ne primjenjuju na paket-aranžmane kod kojih se se usluga prijevoza, smještaja ili iznajmljivanja automobila kombinira s

53 Rezolucija Europskog parlamenta (bilj. 3), amandman br. 16.

54 Ibid., amandman br. 39.

55 *Supra* u bilj. 25 i tekstu rada vezanom uz tu bilješku.

56 Rezolucija Europskog parlamenta (bilj. 3), amandmani br. 11 i 38.

nekom drugom turističkom uslugom koja ne čini znatan dio paket-aranžmana.

Kao novinu treba istaknuti i da su u t. 17. preambule Prijedloga Direktive dane smjernice o tome što se smatra znatnim dijelom paket-aranžmana. Navodi se da se turistička usluga u pravilu treba smatrati znatnim dijelom paket-aranžmana ako se na nju odnosi više od dvadeset posto ukupne cijene paket-aranžmana ili ako ona na drugi način predstavlja bitan element putovanja ili odmora.⁵⁷ U istoj točki preambule, Prijedlog Direktive kao primjere „drugih turističkih usluga“ ističe nabavu ulaznica za koncerte, sportske događaje, izlete i zabavne parkove. Prijevoz prtljage, putno osiguranje, prehrana i čišćenje u okviru smještaja smatraju se pak popratnim uslugama, pa stoga te usluge ne ulaze u pojam „drugih turističkih usluga.“⁵⁸ Kombinacija samo dviju „drugih turističkih usluga“, bez da se one kombiniraju s uslugom prijevoza, smještaja ili iznajmljivanja automobila, nije paket-aranžman u smislu Prijedloga Direktive.⁵⁹

Pored toga što su iz polja primjene buduće direktive prema Prijedlogu Direktive isključeni samostalni ugovori o pojedinačnim uslugama putovanja,⁶⁰ paket-aranžmani kojima se obuhvaća razdoblje kraće od dvadeset i četiri sata, a koji ne uključuju uslugu smještaja s noćenjem⁶¹ i paket-aranžmani kod kojih se usluga prijevoza, smještaja ili iznajmljivanja automobila kombinira s drugom turističkim uslugom koja ne čini znatan dio paket-aranžmana,⁶² iz polja primjene buduće direktive isključeni su i popratni ugovori koji se odnose na financijske usluge⁶³ (npr. ugovori o osiguranju) te paket-aranžmani koji se pribavljaju na temelju okvirnog ugovora koji je putnikov poslodavac sklopio s trgovcem specijaliziranim za organiziranje poslovnih putovanja.⁶⁴

Iako u pripremnim materijalima navodi da bi bilo korisno ukloniti svaku

57 Amandmanom Europskog parlamenta predložena je izmjena t. 17. preambule buduće direktive na način da se turistička usluga treba smatrati znatnim dijelom paket-aranžmana „ako je ona putnicima izričito oglašavana kao takva, ako jasno predstavlja razlog putovanja, ako se na nju odnosi više od dvadeset i pet posto ukupne cijene paket-aranžmana ili ako ona na drugi način predstavlja bitan element putovanja ili odmora“ (ibid., amandmani br. 13 i 36).

58 Amandmanom Europskog parlamenta predloženo je da se, pored navedenih, među popratne usluge koje ne ulaze u pojam „drugih turističkih usluga“ uvrste i usluge prijevoza od stanice do smještaja te prijevoza koji je dio organiziranog izleta (ibid., amandman br. 13). Također, prema amandmanu Europskog parlamenta paket-aranžmanom ne bi trebalo smatrati kombinaciju usluge hotelskog smještaja s nekom popratnom uslugom kao što su to, primjerice, ulaznice za mjuzikle ili *spa & wellness* usluge, ako takve usluge nisu izričito oglašavane kao znatan dio putovanja i ako takve usluge jasno ne predstavljaju bitan element putovanja (ibid., amandman br. 11).

59 Tako i: Keiler, S., op. cit. u bilj. 5, str. 389. – 390.

60 Prema čl. 2. st. 2. t. e) Prijedloga Direktive.

61 Prema čl. 2. st. 2. t. a) Prijedloga Direktive.

62 Prema čl. 2. st. 2. t. d) Prijedloga Direktive.

63 Prema čl. 2. st. 2. t. b) Prijedloga Direktive. Europski parlament predložio je amandmanom dopunu prema kojoj bi osim popratnih ugovora koji se odnose na financijske usluge iz polja primjene buduće direktive bili isključeni i popratni ugovori koji se odnose na usluge putovanja koje se pružaju dodatno, a u čijem rezerviranju nije sudjelovao organizator putovanja (Rezolucija Europskog parlamenta (br. 3), amandman br. 34).

64 Prema čl. 2. st. 2. t. c) Prijedloga Direktive.

sumnju i pojasniti da krstarenja ulaze u polje primjene nove direktive,⁶⁵ Komisija nije uvrstila izričitu odredbu o tome u tekstu Prijedloga Direktive. Izostavljanje odredbe o krstarenjima čudi, posebno s obzirom na to da je Komisija izrazila stav da nije sasvim jasno prema aktualnoj Direktivi ulaze li u pojam paket-aranžmana i drugi modaliteti prijevoza putnika koji uključuju i smještaj, poput prijevoza željeznicom s uslugom prekonocnog smještaja u spavaćem vagonu.⁶⁶ Vodeći se stavom Europskog suda u spojenim predmetima *Pammer* i *Hotel Alpenhof*,⁶⁷ moglo bi se tvrditi da u pojam paket-aranžmana u smislu Prijedloga Direktive ulazi i takav tip putovanja u kojemu se usluga smještaja putniku pruža u samom prijevoznom sredstvu tijekom prijevoza. Europski parlament je u ovom pogledu uputio nekoliko amandmana kojima bi se trebalo, budu li oni prihvaćeni u konačnom tekstu buduće direktive, jasno urediti koje kombinacije usluge prijevoza s uslugom smještaja u prijevoznom sredstvu predstavljaju paket-aranžman, a koje ne. Predlaže se novom odredbom čl. 2. st. 2. t. e) buduće direktive izričito iz polja primjene direktive isključiti prijevoz putnika koji se ne pruža u kombinaciji s uslugama smještaja, iznajmljivanja automobila ili drugim turističkim uslugama koje nisu popratne usluge uz uslugu prijevoza putnika, smještaja ili iznajmljivanja automobila.⁶⁸ Ovo bi bila, po autorovom mišljenju, suvišna odredba s obzirom na to da i bez nje iz definicije pojma paket-aranžmana sadržane u Prijedlogu Direktive proizlazi da takve pojedinačne prijevozne usluge ne bi ulazile u pojam paket-aranžmana. Međutim, pozitivnim rješenjem ocjenjuje se prijedlog Europskog parlamenta za uvrštenjem nove t. 16.a preambule kojom bi se uredilo da se usluga prijevoza koja uključuje uslugu smještaja, poput prijevoza putnika trajektom sa smještajem putnika u kabini ili prijevoza putnika željeznicom sa smještajem putnika u spavaćem vagonu, treba smatrati pojedinačnom uslugom putovanja, a ne paket-aranžmanom, ako je očito da je prijevoz putnika glavna komponenta i ako se takav prijevoz ne pruža u kombinaciji s drugim uslugama putovanja.⁶⁹ S druge strane, prema amandmanu Europskog parlamenta, krstarenja i višednevna putovanja željeznicom koja uključuju i smještaj trebalo bi smatrati paket-aranžmanom, jer su kod ovih oblika putovanja u kombinaciju usluga putovanja uključene usluge prijevoza, smještaja i prehrane putnika.⁷⁰ Prema tome, kriterij razgraničenja bilo bi trajanje takvih putovanja i pružanje dodatnih usluga uz uslugu prijevoza i smještaja. Takav kriterij prihvatljiv je i po stajalištu autora. Naime, nametanje prijevoznicima obveza koje su propisane za organizatore putovanja bilo bi suviše tegotno za prijevoznike koji usluge prijevoza putnika pružaju u kraćim razdobljima i na kraćim relacijama, gdje smještaj putnika u prijevoznom sredstvu predstavlja uistinu tek popratnu uslugu, a ne i bitni element

65 Procjena učinaka (bilj. 8), str. 73. Također, Komisija je i ranije u ovom kontekstu postavljala pitanje krstarenja, primjerice, u: *Working Document on the Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours*, 26.7.2007., dostupno na: <http://ec.europa.eu/consumers/archive/rights/commission_working_document_final26-07-2007.pdf>, 20. listopada 2014., str. 7.

66 Procjena učinaka (bilj. 8), str. 73.

67 *Supra* u bilj. 29 i tekstu koji je vezan uz tu bilješku.

68 Rezolucija Europskog parlamenta (bilj. 3), amandman br. 37.

69 *Ibid.*, amandman br. 12.

70 *Ibid.*, amandman br. 14.

putovanja, a k tome je odgovornost prijevoznika prema putniku u takvim slučajevima ionako uređena odgovarajućim propisima pomorskog i općeprometnog prava. S druge strane, organizatore krstarenja i sličnih višednevnih putovanja drugim prijevoznim sredstvima, zasigurno bi bilo opravdano poistovjetiti s organizatorima putovanja i propisati im iste obveze, s obzirom na to da takva putovanja po sadržaju usluga putovanja koja se u okviru njih pružaju svakako odgovaraju pojmu paket-aranžmana.

5. POJAM „POTPOMOGNUTI PUTNI ARANŽMAN“ PREMA PRIJEDLOGU DIREKTIVE

Multi-trader potpomognuti putni aranžmani, kao što je već ranije u radu pojašnjeno,⁷¹ nisu ulazili u polje primjene Direktive 94/314/EEZ, a ne smatraju se ni paket-aranžmanima u smislu odredaba Prijedloga Direktive. Nova direktiva primjenjivat će se i na potpomognute putne aranžmane, ali u znatnom manjem opsegu nego što je to slučaj s paket-aranžmanima. Naime, na potpomognute putne aranžmane će se prema odredbi čl. 2. st. 1. Prijedloga Direktive primjenjivati samo one odredbe direktive koje se tiču: zaštite u slučaju insolventnosti (čl. 15. i 16.), obavještanja putnika o isključivoj odgovornosti pružatelja usluga putovanja za pravilno izvršenje ugovorenih usluga (čl. 17.), odgovornosti za pogreške u rezerviranju (čl. 19.), prava na regres od odgovorne treće osobe (čl. 20.), obvezujuće naravi direktive (čl. 21. st. 1. i 2.), te uvodne (čl. 1. – 3.), opće (čl. 22. – 25.) i završne odredbe (čl. 26. – 29.). Samo na paket-aranžmane, a ne i na potpomognute putne aranžmane, primjenjivat će se prema Prijedlogu Direktive odredbe nove direktive koje se tiču: obveza obavještanja i obvezatnog sadržaja ugovora (čl. 4. – 6.), izmjena ugovora prije početka korištenja usluga putovanja (čl. 7. – 10.), ispunjenja usluga putovanja obuhvaćenih ugovorom (čl. 11. – 14.), obveza posrednika u slučajevima u kojima organizator ima poslovni nastan izvan Europskog gospodarskog prostora (čl. 18.) te o pravnom učinku izjava kojima organizator ograničava svoju odgovornost (čl. 21. st. 1.).

Nova direktiva se prema Prijedlogu Direktive neće primjenjivati ni na sve potpomognute putne aranžmane. Slično kao što je to slučaj s paket-aranžmanima, odredbom čl. 2. st. 2. t. a) Prijedloga Direktive iz polja primjene direktive isključeni su potpomognuti putni aranžmani kojima se obuhvaća razdoblje kraće od dvadeset i četiri sata u kojemu se putniku ne pruža usluga smještaja s noćenjem, a odredbom čl. 2. st. 2. t. c) potpomognuti putni aranžmani koji se pribavljaju na temelju okvirnog ugovora koji je putnikov poslodavac sklopio s trgovcem specijaliziranim za organiziranje poslovnih putovanja.

Pojam „potpomognuti putni aranžman“ (eng. *assisted travel arrangement*; njem. *Bausteinreise*)⁷² definiran je odredbom čl. 3. st. 5. Prijedloga Direktive kao „kombinacija najmanje dviju vrsta usluga putovanja za potrebe istog putovanja ili odmora, koje ne predstavljaju paket-aranžman, a koje za posljedicu imaju sklapanje

71 *Supra* u odjeljku 3.3.

72 Europski parlament predložio je zamjenu izraza „potpomognuti putni aranžman“ (engl. *assisted travel arrangement*) izrazom „povezani putni aranžman“ (engl. *linked travel arrangement*) (Rezolucija Europskog parlamenta, bilj. 3, amandmani br. 1 i 45).

zasebnih ugovora s pojedinačnim pružateljima usluga putovanja“ uz uvjet da kombinaciju usluga omogućava posrednik⁷³:

1. ili na temelju odvojenih postupaka rezervacije pri istom posjetu ili kontaktu s prodajnim mjestom,
2. ili putem ciljanog pribavljanja dodatnih usluga putovanja od drugog trgovca kroz povezani postupak rezervacije na internetu najkasnije u vrijeme potvrde rezervacije prve usluge.

Situacija pod 1. odnosi se i na rezervacije usluga putovanja u poslovnicima i na rezervacije usluga putovanja na mrežnim stranicama.⁷⁴ Izraz „odvojeni postupci rezervacije“ znači da putnik najprije rezervira jednu uslugu putovanja i pristaje za tu uslugu platiti naknadu, a potom rezervira drugu uslugu putovanja i pristaje za nju platiti naknadu, pri čemu mu u kombiniranju usluga putovanja pomaže djelatnik poslovnice ili su putniku odvojeni postupci rezervacije dostupni na istoj mrežnoj stranici.

Situacija pod 2. odnosi se samo na rezervacije usluga putovanja izvršene putem interneta. U preambuli Prijedloga Direktive dane su smjernice za utvrđivanje koje se kombinacije usluga putovanja sastavljene putem *online* rezervacija imaju smatrati potpomognutim putnim aranžmanima. O potpomognutom putnom aranžmanu bit će riječ, primjerice, prema t. 13. preambule, ako putnik uz potvrdu rezervacije prijevoza dobije i ponudu da rezervira uslugu smještaja s poveznicom na mjesto rezervacije drugog pružatelja usluga. Razlika opisanog načina rezervacije usluga putovanja koja upućuje na to da je riječ o potpomognutom putnom aranžmanu u odnosu na ranije objašnjeni način rezervacije koji će ukazivati na to da je riječ o *multi-trader* paket-aranžmanu (povezani postupci *online* rezervacija u kojima se ime putnika ili podaci potrebni da bi se izvršila rezervacija prenose od jednog do drugog trgovca najkasnije u vrijeme potvrde rezervacije prve usluge) jest u tome što je kod potonjeg riječ o kontinuiranom postupku rezervacije kod kojeg se putniku nakon što je već unio u sustav podatke o kreditnoj kartici i druge podatke za plaćanje te potvrdio rezervaciju, nudi izbor ili između nastavka postupka rezervacije radi rezervacije neke druge usluge putovanja na istome mjestu rezervacije ili dovršetak postupka rezervacije. Kod potpomognutih putnih aranžmana, putniku se nakon što potvrdi rezervaciju prve usluge nudi samo poveznica na drugo mjesto rezervacije, odnosno mjesto rezervacije drugog pružatelja usluga putovanja, na kojemu putnik u postupku rezervacije mora ponovno unijeti podatke o imenu, kreditnoj kartici i druge potrebne podatke.

O povezanim postupcima rezervacije, a time i o potpomognutim putnim aranžmanima, može biti riječ samo ako jedan trgovac ciljano upućuje na postupak rezervacije usluga kod drugog određenog trgovca. Neće se smatrati potpomognutim putnim aranžmanima slučajevi kada jedan trgovac samo navodi poveznice kojima se putnike općenito obavještava o daljnjim uslugama putovanja koje pružaju drugi

73 Proširenje definicije pojma potpomognutog putnog aranžmana predložio je Europski parlament amandmanom kojim se predviđa uvjet da takvu kombinaciju usluga omogućava ili posrednik ili jedan od pojedinačnih pružatelja usluga putovanja (ibid., amandman br. 45).

74 To proizlazi iz odredbe t. 13. preambule Prijedloga Direktive koja glasi: „Trebaju se utvrditi posebna pravila i za prodavatelje u poslovnice i one na internetu koji putnicima prilikom pojedinačnog posjeta ili kontakta s njihovim prodajnim mjestom pomažu sklapati zasebne ugovore s pojedinačnim pružateljima usluga...“.

trgovci, kao što je to, primjerice, slučaj opisan u t. 11. preambule Prijedloga Direktive, kada hotel na svojoj mrežnoj stranici prikaže popis svih operatera koji nude usluge prijevoza do hotela.

Vidljivo je iz definicije potpomognutih putnih aranžmana da je riječ o takvim kombinacijama usluga putovanja kod kojih nije prisutno niti jedno tipično obilježje paket-aranžmana, pa je stoga po mišljenju autora opravdan predloženi „blaži“ režim za takve kombinacije putovanja, odnosno režim prema kojemu se na potpomognute putne aranžmane neće primjenjivati sva pravila koja će vrijediti za paket-aranžmane. Dobrim rješenjem ocjenjuju se odredbe čl. 17. Prijedloga Direktive prema kojima su države članice dužne propisati nacionalnim pravom obvezu trgovca koji omogućava nabavu potpomognutog putnog aranžmana da, prije nego što je putnik sklopio ugovor, putnika obavijesti o tome da su za ispunjenje usluga putovanja uključenih u potpomognuti putni aranžman isključivo odgovorni pojedini pružatelji usluga, kao i o tome da se putnik neće moći koristiti pravima koje bi prema budućoj direktivi trebali imati isključivo putnici koji putuju u paket-aranžmanu. Ove odredbe zasigurno će pomoći da se izbjegnu zabune putnika o tome koja prava imaju pri korištenju koje od mogućih kombinacija usluga putovanja i o tome prema kome ta prava mogu ostvarivati.

Međutim, za nadati se je da će, u konačnom tekstu buduće direktive kada ona bude usvojena, suviše apstraktna i kompleksna definicija pojma potpomognutih putnih aranžmana biti zamijenjena jednostavnijim rješenjem, s obzirom na to da nije izvjesno da će trenutna definicija ukloniti sve sumnje u pogledu razgraničenja potpomognutih putnih aranžmana od samostalnih ugovora o pojedinačnim uslugama putovanja, o čemu je već tekstu Prijedloga Direktive opravdano upućena kritika u literaturi.⁷⁵

6. ZAKLJUČAK

Prijedlog Direktive u pogledu predmetnog polja primjene donosi pozitivne pomake u odnosu na Direktivu 90/314/EEZ. Osim što će se proširenjem pojma paket-aranžmana uređenje organiziranih putovanja u Europskoj uniji dovesti u korak sa suvremenim razvojem tržišta organiziranih putovanja, pohvalno je i ispravljanje pojedinih nepreciznosti koje su sadržane u Direktivi 90/314/EEZ. Međutim, pojedine odredbe Prijedloga Direktive, kao što je to slučaj s novom definicijom paket-aranžmana i definicijom novog izraza „potpomognuti putni aranžman,“ suviše su tehničke naravi i preopsežne, pa je za očekivati da bi moglo doći do određenih poteškoća pri transponiranju tih odredaba u nacionalna prava država članica usvoji li se buduća direktiva u tekstu u kojem je ona predložena Prijedlogom Direktive.

Potencijalno veći problem od nepreciznosti pojedinih odredaba Prijedloga Direktive je metoda harmonizacije za koju se opredijelila Europska komisija. Autor drži da odredbe o odgovornosti za ispunjenje usluga putovanja uključenih u paket-aranžman nisu prikladne za ujednačavanje nacionalnih prava metodom ciljane maksimalne harmonizacije. Jedan razlog tome stavu je što nova direktiva o paket-aranžmanima ne bi smjela, po autorovom mišljenju, dovesti do niže razine zaštite

⁷⁵ Vidi: Keiler, S., op. cit. u bilj. 5, str. 389.

putnika od one koja postoji prema sadašnjem nacionalnom pravu država članica. Do toga će prema sadašnjem tekstu Prijedloga Direktive neizbježno doći, imajući u vidu da će prema novoj direktivi u pojedinim segmentima biti uklonjene opcije koje su na raspolaganju stajale državama članicama temeljem Direktive 90/314/EEZ i koje su one pri transponiranju Direktive u nacionalno pravo i iskoristile, predviđevši u nacionalnom pravu u interesu zaštite putnika i stroža rješenja od onih predviđenih Direktivom. Drugi razlog autorovog protivljenja metodi ciljane maksimalne harmonizacije je u tome što ta metoda, zbog usvajanja pojmova i koncepata stranih nacionalnim pravima država članica, ne ostavlja državama članicama dovoljno prostora da nova rješenja ugrade u vlastiti pravni sustav na način koji bi bio usklađen s već postojećim rješenjima općeg dijela ugovornog prava. Stoga autor smatra da bi adekvatniji pristup bio da se odgovornost organizatora putovanja uredi novom direktivom većim dijelom na način kako je to predloženo Prijedlogom Direktive, ali da se promijeni metoda harmonizacije, odnosno da se konačnim tekstom nove direktive putem većeg broja klauzula minimalne harmonizacije dopusti državama članicama da u nacionalnom pravu predvide nova, odnosno i zadrže postojeća rješenja koja su za putnike povoljnija.

Summary

PACKAGE AND ASSISTED TRAVEL ARRANGEMENT

In the ordinary legislative procedure before the European Parliament and the Council, there is a proposal of the European Commission for the adoption of a new directive that would bring the regulation of the contract on organized tours into line with current market development of organized trips. The proposal is intended to regulate the various combinations of travel services that are today offered to passengers, particularly online, which are identical or comparable to the travel services provided in a classic pre-arranged package. The subject of the paper are the provisions of the proposal of the directive which govern the field of application of the proposed directive, in particular the proposed changes regarding the concept of “package” contained in the European Commission proposal and amendments of the European Parliament, as well as the analysis of the proposed new concept of “assisted travel arrangements.” The paper also critically refers to the method of targeted maximum harmonization as a proposed new intensity of the harmonization. The conclusion is that, despite the welcome updating of an outdated text of the directive on package travel which is line with the current market needs, the proposed text of the new directive is burdened with technical and complex definitions that could lead to significant difficulties in their transposition into the provisions of national law of the Member States.

*Key-words: package, assisted travel arrangement, dynamic packages,
Directive 90/314/EEC.*

Zusammenfassung

PAUSCHAL- UND BAUSTEINREISE

Im ordentlichen Gesetzgebungsverfahren vor dem Europäischen Parlament und Rat wurde der Kommissionsvorschlag für die neue Richtlinie zugestellt, mit welcher die Regelung der Verträge über organisierte Reisen an die moderne Entwicklung des Marktes von organisierten Reisen angeglichen würde. Damit würden auch verschiedene Formen von Reisediensten reguliert, welche heute, insbesondere im Internet, den Kunden angeboten werden, und welche dem Inhalt nach gleich oder vergleichbar mit den im Voraus organisierten klassischen Pauschalreisen sind. Diese Arbeit bespricht die Bestimmungen des Vorschlags für diese Richtlinie, mit welchen der Anwendungsbereich der zukünftigen Richtlinie geregelt wird, sowie die vom Vorschlag der Kommission und den Änderungen des Europäischen Parlaments gebrachten Neuheiten bezüglich des Begriffs „Pauschalreise“ und die Analyse des neuen Begriffs „Bausteinreise“. Ebenfalls wird die neu vorgeschlagene Methode der gezielten maximalen Harmonisierung kritisch besprochen. Abschließend wird betont, dass sich, trotz der willkommenen Aktualisierung des veralteten Textes der Richtlinie über Pauschalreisen, der vorgeschlagene Text der neuen Richtlinie mit technischen und

komplizierten Definitionen auseinandersetzt, welche zu wesentlichen Schwierigkeiten bei ihrer Umsetzung in nationales Recht von Mitgliedsstaaten führen könnten.

Schlüsselwörter: *Pauschalreise, Bausteinreise, dynamische Pauschalreisen, Richtlinie 90/314/EWG.*

Riassunto

PACCHETTO DI VIAGGIO E SERVIZI DI VIAGGIO ASSISTITI

Nella procedura legislativa ordinaria dinanzi al Parlamento europeo ed al Consiglio si trova anche la proposta della Commissione europea per l'emanazione della nuova direttiva con la quale si adeguerebbe la disciplina del contratto di organizzazione del viaggio con lo sviluppo attuale del mercato dei viaggi organizzati. In particolare verrebbero disciplinate alcune forme di servizi combinati per i viaggi che vengono offerti ai viaggiatori, specialmente per via informatica. Tali forme risultano per contenuto dei servizi prestati uguali o simili ai servizi di viaggio che vengono offerti nel pacchetto classico previamente preparato. Oggetto del lavoro sono le disposizioni della proposta di direttiva con le quali si regola l'ambito di applicazione della futura direttiva, ovvero le novità che con riguardo alla nozione di „pacchetto“ comporta la proposta della Commissione europea e gli emendamenti del Parlamento europeo, come pure l'analisi della nuova nozione proposta di „servizi di viaggio assistiti“. Il contributo si rivolge criticamente anche al metodo volto all'armonizzazione massima quale nuova intensità di armonizzazione proposta. Si conclude come, nonostante il favore all'attualizzazione nel rispetto delle esigenze di mercato di un testo della direttiva sui pacchetti di viaggio ormai superato, il testo proposto con la nuova direttiva sia carico di definizioni tecniche e complesse che potrebbero comportare significative difficoltà nella sua trasposizione nelle disposizioni dei diritti nazionali.

Parole chiave: *pacchetto di viaggio, servizi di viaggio assistiti, pacchetto di viaggio dinamico, Direttiva 90/314/CEE.*